

Felhívás és meghívó magyar-örmény testvéreinkhez!

A Magyarországon élő magyar-örménység — távol minden szeparatiztikus törekvéstől — azon cél által vezéreltetve, hogy szomorú sorsban levő szegény hazánknak szolgálatot tehessen, elhatározta, hogy az örmény származású magyarokat egyesületbe tömöríti.

Ez egyesület azt akarja elérni, hogy a Kelet legtehetősebb, s évezredek kulturájú népfaja, a Keleti kereskedelem legszámozottabb tényezője, az örmény, magyarországi testvérei útján, Magyarországot a keleti kereskedelem egyik gócpontjává tegye. Az Angliában, Franciaországban, Svájcban, Amerikában stb. élő örménység sajtóorgánumai — ez egyesület révén — rokonszenves és bizalomgerjesztő módon lehetnek és lesznek az igazságos magyar ügy szószólói.

Megmozdulásunknak további célja: örmény multunk és hagyományaink iránti szeretetünknek kegyeletes ápolása mellett, a hazai örmények között az összetartozandóság érzetének fölélesztése, fönttartása s a hajdan dicső s most is bámulatos életerejü örmény nemzetnek, Ázsiában a kereszténység és műveltség apostolának, megismeretése.

Az örmény magyarok hazafisága fölment bennünket a védekezés alól, mintha egyesülésünkben nemzetiségi törekvések jelenének. Az örmény, e jellegének kidomborítása mellett is, mindig meg fog maradni a magyar haza leghálásabb fiának, mért továbbra is ki akarja érdemelni azt, hogy „magyarabb lehessen a magyarnál”!

Meghívjuk tehát magyar-örmény testvérünket s családját minden egyes tagját az **április hó 18-án d. e. 1/211 órakor a Tisztviselő kaszinóhoz (VIII. Eszterházy-u. 4. sz. I. em.)** helyiségében tartandó alakuló közgyűlésre.

Budapest, 1920. március hó 31-én.

Az Intéző Bizottság nevében:

dr. P. Ábrahám Dezső
a szegedi körny. v. miniszterelnöke,

Agobian Tarján Ártin
nagykereskedő,

dr. Ávedik Félix
kir. járási bír., curial tanácsjegyző,

Czárán Péter
belügymin. műsz. tanácsos,

dr. Dániel Dezső
múv. tihar. ügyvéd,

dr. Harmath Jenő
kir. főügyész helyettes,

dr. Hovhannesian Eghia
ügyvéd,

Husseindjian Antranik
kereskedő,

Jakabffy Elemér
p. ú. tanácsos

Jakabffy Géza
gyógyász,

Jakabffy István
ny. főispán, nagybirtokos,

dr. Jakabffy Kálmán
ministeri titkár,

Jakabffy Pál
kir. külső bír., tszékeli elnök,

dr. Korbuly József
ügyvéd,

Markarian Mihrán
nagyiparos,

dr. Pátrubány Lukács
egyetemi m. tanár,

Rsduni H. Szerkisz
kereskedő,

dr. Sándor Géza
ügyvéd,

dr. Simay Gyula
kir. it. táblai tanácselnök,

ifj. dr. Szappanyos Gerő
ügyvéd,

dr. Szentpétery István
p. ú. tanácsos,

dr. Turcsa János
ny. labornokorvos,

Tutsek József
múv. felügyelő,

Tcharhonkian Vosdanik
kereskedő,

dr. Vákár P. Ártur
ministeri bizos. titkár,

dr. Vikol János
gimn. igazgató,

dr. Zakariás János
brassói ügyvédi kamara v. elnöke

Fröhlich Ida, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A Biblia az örmény hagyományban 3.

Bél Dániel könyvében is szerepel, a Septuagintában a dánieli próféciákhoz kapcsolódó „*Bél és a sárkány*” c. elbeszélésben, amely az ószövetségi próféciákhoz hasonlóan az idegen bálványoszobrok tehetetlenségét reprezentálja. *Hajk* félelmetes ellenségének személynevét tehát egy mezopotámiai istennév és az ahhoz kapcsolódó bibliai hagyomány ihlette.

Az óriások agresszív természetét – ahogyan Horenaci elbeszélésében szerepelnek – nem indokolja a Gen 6:1-4-ben olvasható bibliai elbeszélés. Ennek eredetét egy másik, a bibliai szöveghez kapcsolódó, ám kánonivá nem vált hagyományban kell keresnünk, és ez az ún. etióp Henok-könyv (1Henok), a bibliai hagyományhoz kapcsolódó, elbeszéléseket, valamint apokaliptikus látomásokat és kinyilatkoztatásokat tartalmazó gyűjtemény. Legteljesebb szövege etióp változatban ismert; azon kívül fennmaradt a műnek egy rövidebb görög szövege is.²³ Örmény fordítása mindaddig nem ismert. Régóta feltételezték, hogy a görög és az etióp szöveg egy azóta elveszett héber vagy arámi mű fordításai lennének, amelyek zsidó hagyományt foglalnak össze. A gyűjtemény keletkezését korábban a Kr.e. 2.sz-ra tették. A nyelvet illető feltételezés igazolódott, amikor a XX. század közepén a qumráni 4.sz. barlangban megtalálták a Henok-mű arámi eredetijének töredékeit.²⁴ A qumráni kéziratos hagyomány a Kr.e. 3.sz. végére megy vissza, a gyűjtemény legkorábbi darabjai tehát régebbiek, mint azt korábban feltételezték.

Az óriások a 6-11. fejezetekben, a vízözön előtti emberiség történetében szerepelnek.²⁵ A vízözön előzményei azonban Gen 6:1-4-hez jelentős eltéréseket mutatnak. A Henok-gyűjtemény elbeszélése szerint az „ég fia” (1Hen 6:2), akiket a

szöveg a továbbiakban „Virrasztók”-nak (*yryn*) nevez, meglátják az emberek lányait, megkívánják őket, és elhatározzák, hogy leszállnak hozzájuk. Vezetőjük, *Semihaza* azonban bűnösnek tartja a tervet, amelyért nem kívánja egyedül viselni a felelősséget (1Hen 6:3); ezért a Virrasztók, tervük végrehajtása érdekében esküvel szövötteknek a Hermon-hegyen (1Hen 6:6).²⁶ A Virrasztók bemocskolódnak a földi nőekkel, akiket boszorkányságra, mágiára és „gyökérvágás”-ra tanítanak és „megismertették velük a füveket” (1Hen 7:1). A földi nőktől született gyermekek agresszív természetű óriások (*gibbarin*) lesznek, akik először „felfalták az emberfiak minden munkáját”, majd az embereket és egymást kezdik pusztítani (1Hen 7:4-6). Vétkeznek a földi élőlények – szárazföldiek, a vizekben és levegőben élők – ellen. Végül a föld bevadolja a bűnösöket mindazokért a tisztátalanságokért, amik rajta történtek” (1Hen 7:5-6). Az óriások teste elpusztul a bekövetkező vízözönben; atyáiktól örökölt szellemi részük azonban a világban marad, az emberekkel ellenséges, gonosz démonokként (1Hen 15).

A mindent felfaló és elpusztító óriások démoni tulajdonságokkal rendelkeznek (az elbeszélés alakjainak eredete is a mezopotámiai démon-hagyományba nyúlik vissza).²⁷ Ők a világban megjelenő fizikai rossz okai és reprezentánsai. Az

óriások történetét szövik tovább a csak Qumránból ismert töredékekben szereplő elbeszélések, amelyeket a szövegek első kiadója, *Tadeusz Milik* „az Óriások könyvé”-nek nevezett. Az óriásokról szóló henoki hagyomány igen nagy hatással volt a későbbi manicheus irodalomra. A Kr.u. 3. sz.-ban élt perzsa orvos, *Máni* által alapított vallásban az óriások könyve a hét kánonikus könyv egyike volt.²⁸

Ismeretes, hogy – számos más apokrif zsidó műtől eltérően – a Henok-gyűjteménynek nincs ismert örmény fordítása. Nem tudjuk, mi jutott el az örményekhez az óriásokkal kapcsolatos hagyományból, és milyen úton történt ez? Minden esetre ismerik (feltehetően a gyűjtemény görög fordításából), és továbbszövik: a démoni tulajdonságokkal rendelkező hatalmas elenség, *Bél* az óriások egyfajta visszatérése (vagy továbbélése) a vízözön után; végleges elpusztítása *Hajk*nak köszönhető.²⁹

Az „alapító hős”, *Hajk* története és az örmény királyság története a továbbiakban ószövetségi pillérekre épül. *Hajk* Babilónból való kivonulásának motívumát *Abrám/Ábrahám* Úr Kaszdim-ból (a káldeus Ur-

ból) való kivonulásával állíthatjuk párhuzamba (Gen 11:31-32). *Hajk* tartózkodása az északi síkságon, (amelyet később unokájának, *Kadmosznak* ad) hasonló *Abrám/Ábrahám* tartózkodásának hagyományához az észak-mezopotámiai Harrán térségében, ahol az „ígéret földjé”-re vezető útja során rokonainál időzik. A rokonok ezen a földön maradnak (Gen 11:31-12:1). A későbbiekbe *Ábrahám* fia, *Izsák* és unokája, *Jákob* is innen házasodik (Gen 24, 28-29). *Horenaci* a *Hajk* kivonulásáról szóló részbe is beleszövi az óriás *Bél* alakját.

Az önálló örmény királyság történetének ábrázolásában ismét számos bibliai példát követ. Az ószövetségi történetírás Salamon-képéhez hasonlóan emeli ki *II. Tigranész* (95-55) alakját. A dicsőséges történet után a bukás leírásában, Örményország siratásában az esetleges reményre alapul szolgáló példák a dávidi dinasztiából származó Zerubbábel működése a júdai állam bukását és *Cidqija* király fogságba vitelét (Kr.e. 586) követően, valamint *Mattatja*, a Makkabeus-szabadságharc elindítójának fellépése *Antiokhosz Epiphanész* (Kr.e. 175-164) üldözésével szemben (§ 68).

Lábjegyzetek

²³ R.H. Charles, *The Ethiopic Version of the Book of Enoch*. Anecdota Oxoniensia Oxford 1906. Angol fordítását ld. Charlesworth, i.m., 1:5-89J. A görög szöveg, német fordítással: Johannes Flemming, Ludwig Radermacher, *Das Buch Henoch*, Leipzig 1901. Az etióp szöveg alapján készült, jegyzetelt Magyar fordítása: Henok első könyve, fordította Dobos Károly, 188, in: Fröhlich Ida, Dobos Károly Dániel (szerk.), *Henok könyvei. Ószövetségi apokrifek 1*, Piliscsaba: PPKE BTK 2009.

²⁴ Kiadásuk: J. T. Milik, *The Books of Enoch: Aramaic Fragments of Qumrán Cave 4*, London: Oxford University Press; Clarendon Press, 1976. A töredékek magyar fordítását ld. Fröhlich I., i.m., 234-255.

²⁵ A könyvnek ez a része fennmaradt a qumráni arámi nyelvű töredékekben is, ld. Milik, i.m.

²⁶ A motívum az arámi *h̄rm* „esküt tenni”, és a Hermon helynév hasonlóságon alapul.

²⁷ A Henok-hagyomány démonológiája számos hasonlóságot mutat az Utukku lemnütu „A gonosz utukku-démonok” címet viselő mezopotámiai démon-katalógus leírásaival. A gyűjtemény szövegét ld. M.J. Geller, *Evil demons: canonical Utukku Lemnūtu incantations*. Introduction, cuneiform text, and transliteration with a translation and glossary. State Archives of Assyria Cuneiform Texts 5, Helsinki: The Neo-Assyrian Text Corpus Project, 2007.

²⁸ Az óriások könyvéről, melynek szövege középperzsa, szogd, pártus, ujjur és kopt változatokban olvasható, ld. W.B. Henning, *The Book of Giants*, Bulletin of the School of Oriental and African Studies 11 (1943-6) 52-74. A könyvben szereplő óriások nevei – ’Ohya, ’Ahya és változataik – azonosak a Henok-könyv óriásainak neveivel (’Ohya, Hahya, Mahawai).

²⁹ Horenaci a történet előtt hivatkozik arra, hogy görög forrásokat ismer, és konkrétan valóban csak görög szerzőket említ. Lehetséges, hogy I.Henok is görög fordításból ismerte, és ezért görögnek tartotta.

“Tűzben és rongyokban, árván és boldogan”

Pongráz Gergely (Szamosújvár, 1932. február 18. – Kiskunmajsa, 2005. május 18.) mezőgazda, a budapesti Corvin köz főparancsnoka, múzeum- és kápolnaalapító. Ősi magyar-örmény család leszármazottja, dédnagyapját, *Novák Tivadart* 1849-ben *Haynauék* lötték agyon. Apját, *Simont* (†1956) az I. világháborúban vitézzé avatták, jogi diplomája ellenére terménykereskedő, bútorgyáros, városi pénztáros. 1940-től a felszabadult Szamosújvár polgármestere, részt vett a II. világháborúban, utóbb a budapesti örmény katolikus egyházközség elnöke, anyja templomi orgonista.

„Őseim a XIV. században kerültek Erdélybe. Örményországból menekültek, ahol a törökök évszázadokon keresztül megszárolták őket. Alapítói voltak Szamosújvár városának, mely egy völgykatlanban terül el a Szamos partján... Büszke vagyok örmény származásomra, melyet csak a vallásban tartottunk meg. Vérünk és vallásunk az évszázadok folyamán megmaradt örménynek. Szívünk azonban magyarrá vált... Édesapám az első világháborút, mint tartalékos hadnagy harcolta végig... Az első világháborúban végzett tevékenységének elismeréséül 19 éremmel tüntették ki. A háború befejezése után Kolozsvárott állam- és jogtudományi doktorátust szerzett. Diplomáját azonban Erdély román megszállása miatt sohasem használta... Édesapám az erdélyi magyar párton kívül soha semmilyen pártnak nem volt tagja, és ebben a szellemben nevelte fel kilenc gyermekét, akik közül én vagyok a hatodik.”

A Pongráz család örmény eredete számmunkra különösen fontossá és talán még értékeesebbé teszi azt az életutat, amely az 1956-os forradalom egyik emblematis helyszínének parancsnoka, valamint testvérei bejárat. Ma, kicsit kiragadva ezt az emblematis helyszínt és családot ’56 történéseiből, az ízig-vérig magyarrá, magyar hőssé vált magyar-örmény Pongráz testvérekre emlékezünk.

„Nem gondoltam, hogy életemben még eszembe jut, mégis hallok bort susogva a szomszéd nagyfiút, azt susogja: Corvin-köziek, s félrenéz, a lakók közül melyik hallja meg.

A Corvin közben összegyűltek rég a nagyfiúk, fegyvert fogtak egy-kétszázan, nem volt más kiút, ők voltak a Corvin-köziek, s félrenézett, hogy ki hallja meg.

Fegyvert fogtak, régen egyszer mind a nagyfiúk, s összegyűltek Corvin közben, nem volt más kiút, árvák voltak, úgy, mint te meg én, senkik voltak, úgy, mint te meg én.” (Bereményi Géza: Corvin köziek)

